

تعریف تاریخ

تعریف لغوی: کلمه تاریخ، از نظر واژگانی به معنای شناساندن زمان و وقت است. برخی این واژه را معرب ماه و روز پنداشته و از ماده ارخ یا ورخ و آن دو به معنای وقت و زمان است، بنابراین، تاریخ به مفهوم تعیین وقت و شناساندن زمان است، لذا وقتی عرب می‌گوید: ارخ الکتاب و ارخه، یعنی تاریخ نوشتن نامه را، مشخص کرد.

واژه تاریخ فرهنگ معین: 1 زمان چیزی را معین کردن 2 عددی که زمان را نشان بدهد 3 سرگذشت ها و حوادث پیشینیان

در فرهنگ دهخدا: سیوطی در المزهَر به نقل از ابن فارس آورد: تاریخ کلمه معرب است؛ جوالیقی در المعرب گوید: گویند تاریخ که مردم وقایع را به آن مینگارند در عربی محض نیست بلکه مسلمانان آنرا از اهل کتاب گرفته تاریخ مسلمانان از سال هجرت شروع شد و در زمان خلافت عمر ثابت شد و از آن پس تا کنون صورت تاریخی به خود گرفته است بعضی ها گفته اند کلمه تاریخ عربی است و از لغت ارخ به معنی بچه گاو وحشی اشتقاق یافته است اگر مؤنث باشد بنابر این وجه مناسب تاریخ با آن معنی ای است مانتر تولد بچه حادثه ای دید اید

تعریف تاریخ در اصطلاح: آگاهی از رویدادها و حوادث جوامع گذشته و آشنایی با تغییرات و تحولات زندگی و علل آن را تاریخ گویند. تاریخ سرگذشت و شناسنامه خانواده بزرگی است که جامعه بشری نامیده می‌شود.¹

«معلوم کردن احوال انبیا امامان وزرا خلفا و... و حوادث بزرگ مانند جنگها و فتوحات بر حسب زمان»²

تاریخ گذشته‌ای است که زمان حال را پدید آورده است؛ تاریخ حرکتی است که به سوی آینده در جریان است؛ تاریخ عمر نوع انسان است. همان‌طور که يك فرد انسان واقعیتی است که در مسیر عمر، طی سال‌های زندگی‌اش- از تولد تا حال- «شکل گرفته» و «شخصیت یافته» است، نوع انسان نیز در مسیر عمرش، یعنی «تاریخ»- که در طی آن زندگی کرده است- به شکل کنونی رسیده است. بنابراین تاریخ، آفریننده «چگونگی» انسان و سرگذشت «انسان‌گشتن» انسان است و این سرگذشت که چنین رسالت دقیق و عظیمی را بر عهده دارد، ... نمی‌تواند بر عبث و بیهوده، تصادفی، بی‌جهت و فاقد حقیقت علمی باشد.³

ابن‌خلدون مورخ نامی مسلمان، تاریخ را علمی می‌داند که کیفیات وقایع و علل حقیقی آنها را بررسی می‌کند. تاریخ از نظر او در ظاهر اخباری درباره روزگاران گذشته است، اما در باطن، اندیشیدن درباره حوادث و مبادی آنها و کاوشی دقیق برای یافتن علل حقیقی آنهاست. به همین‌رو، وی تاریخ را برگرفته و برآمده از حکمت می‌داند. او همچنین در فضیلت تاریخ می‌گوید: علم تاریخ دارای بهره‌های بسیار و هدفی شریف است؛ چه این علم ما را با سرگذشت ملت‌ها و سیرت پیامبران و سیاست‌های پادشاهان آشنا می‌سازد.

تاریخ در نظر «مقریزی» مورخ مشهور عبارت است از: «**خبر دادن از آنچه در گذشته در جهان رخ داده است.**»⁴

1. صادق آئینه‌وند، علم تاریخ در گستره تمدن اسلامی، ج 1، ص 36.

2. تاریخ تاریخ نگاری در اسلام - دکتر سید صادق سجادی و هادی عالم زاده

3. علی شریعتی، تاریخ تمدن، ج 1، ص 76 و 77.

4. - تاریخ تاریخ نگاری در اسلام، دکتر سید صادق سجادی و هادی عالم زاده ص 26-27.

و از نظر «ایجی» عبارت است از: «آشنایی با اوضاع و احوال جهان»⁵

و نظر «سقاوی» چنین است: «علم به اوضاع و احوال انسان و زمان، در چهارچوبی عام.»⁶

برخی دیگر بر این عقیده‌اند که تاریخ عبارت است از:

«حوادث و رویدادهایی که به وجود آمده و در نقطه‌ای از زمان از میان رفته‌اند.»⁷

سیره:

این واژه از ریشه «سیر» اخذ شده است. سیره «بر وزن فعله» مصدر نوعی و به معنای نوع حرکت و سبک رفتار است. آنچه در کتب سیره یافت می‌شود مجموعه‌ای از گزارش‌های تاریخی مربوط به زندگی رسول خدا ﷺ و دیگر معصومان علیهم‌السلام است که می‌توان مجموعه‌ای از اصول ثابت در سیره را کشف کرد که همواره حجت و قابل تبعیت بوده‌اند و منحصر به زمان و شرایط خاصی نیستند. ⁸

سنت:

در کنار واژه سیره واژه سنت بکار می‌رود. سنت از نظر لغوی به معنای راه و روش سلوک و حرکت است اما در اصطلاح بر رفتار یا تقریر معصوم علیهم‌السلام اطلاق می‌شود بنابر این سنت علاوه بر رفتار آنان گفتار و تقریرشان را هم در بر می‌گیرد در حالی که سیره تنها شامل رفتار ایشان است.

قریبان زاده

5) - همان.

6) (2) - همان.

7) (3) - نقش شخصیتها در تاریخ، محمد تقی جعفری، ص 3.

8) سیره اخلاقی و سبک زندگی حضرت زهرا سلام الله علیها - دکتر محمد رضا جباری -